

Регіональні аспекти зайнятості населення в аграрній сфері

Уривкова О.В.

аспірант

Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості

Проаналізовано теоретичні аспекти зайнятості населення в аграрній сфері. Проведено комплексний аналіз зайнятості населення на прикладі Запорізької області. Виявлено недоліки у сучасному механізмі регулювання зайнятості, запропоновано засади та обґрунтовано основні завдання державної політики регулювання зайнятості населення України в аграрній сфері.

Ключові слова: зайнятість, ринок праці, національна економіка, аграрна сфера економіки, структура зайнятих, рівень безробіття.

Уривкова О.В. РЕГИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ЗАНЯТОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В АГРАРНОЙ СФЕРЕ

Проанализированы теоретические аспекты занятости населения в аграрной сфере. Проведен комплексный анализ занятости населения в Запорожской области. Выявлены недостатки в механизме регулирования занятости. Приведены основные задачи государственной политики регулирования занятости населения Украины в аграрной сфере.

Ключевые слова: занятость, рынок труда, национальная экономика, аграрная сфера экономики, структура занятых, уровень безработицы.

Urivkova O.V. REGIONAL ASPECTS OF EMPLOYMENT IN THE AGRARIAN SECTOR

The theoretical aspects of employment of population at the agrarian sector of economy have been analyzed. The comprehensive analysis of the current state of employment in Zaporozhe region of Ukraine has been conducted. The shortcomings in the mechanism of employment regulation are revealed. The main tasks of the state policy on regulating the employment of Ukraine's population at the agrarian sector of economy are presented.

Keywords: employment, labor market, national economy, agrarian sector of economy, the structure of employment, unemployment.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Передумовами економічного зростання в Україні є розвиток аграрної сфери та розвиток експорту сільськогосподарської продукції. Аграрна галузь України забезпечує 12% валового внутрішнього продукту, 22% зайнятості населення та 38% вартості експорту [8]. Нарощення експортного потенціалу, з одного боку, забезпечує встановлення взаємовигідних відносин із зарубіжними країнами, а з іншого – розвиток аграрної сфери сприяє підвищенню рівня зайнятості, формуванню та використанню людського капіталу, створенню нових робочих місць, підвищенню рівня життя населення, зайнятого в аграрній сфері. Сьогодні Україна є досить великим виробником сільськогосподарської продукції, але ці обсяги потрібно нарощувати [16].

Відповідно з метою розширення та спрощення доступу українських товарів на ринки зарубіжних країн Стратегією сталого розвитку «Україна-2020» передбачено приведення системи технічного регулювання у відповідність із європейськими вимогами та завер-

шення реформування системи державного контролю за безпечністю та якістю харчових продуктів, що може потребувати збільшення кількості робочих місць та вплинути на рівень зайнятості в аграрній сфері [15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку аграрної сфери досліджують такі вчені-економісти, як В.О. Завалевська, [6] Т.В. Решитько [14], М.В. Півторак [10], С.М. Бабенко [2], Н.О. Афендікова [1].

Виділення невиділених раніше частин загальної проблеми. З огляду на велику кількість досліджень із цього питання проблема зайнятості в аграрній сфері на регіональному рівні все ж таки потребує додаткових досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Завданням дослідження є вивчення зайнятості в аграрній сфері на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток аграрної сфери як базового сектору економіки України характеризується позитивною динамікою у 2013–2014 рр.

(+13,3% у 2013 р. та +2,2% у 2015 р.) і незначним скороченням виробництва сільськогосподарської продукції у 2015 р. (–4,8% у порівнянні з 2014 р.) [5]. На обсяги виробництва та конкурентоспроможність аграрної сфери України суттєво впливають численні загрози, такі як несприятлива демографічна ситуація; погіршення показників соціального розвитку сільських територій; некваліфіковане управління у більшості аграрних формувань; стан ринку праці і зайнятість в аграрній сфері та інші.

Л.О. Попик констатує, що у сільському господарстві найважливішим елементом виробничого циклу є людські ресурси [11]. Формування та розвиток аграрного ринку праці є вкрай необхідним. Проте функціонування зазначеного ринку як підсистеми ринку праці загалом відбувається під впливом загальних закономірностей поступу національної економіки на етапі трансформацій і специфічних внутрішніх законів [3].

Більше того, можливості працевлаштування та забезпечення добробуту населення, зайнятого в аграрній сфері, впливають на розвиток сільських територій та соціальну інфраструктуру села. Тому ці питання є предметом регулювання місцевих органів влади.

Варто зазначити, що регіони України різняться за природними, соціально-економічними, демографічними та іншими ознаками. Особливо актуальними є проблеми забезпечення зайнятості у регіонах, де сільськогосподарське виробництво переважає над промисловим (Волинська, Рівненська, Житомирська, Запорізька, Ужгородська та деякі інші області України). У Запорізькій області розвиток ринкових відносин в аграрній сфері та робота щодо формування інфраструктури аграрного ринку відбувалася відповідно до Державної цільової програми розвитку укра-

їнського села на період до 2015 р., Указів Президента «Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку», «Про заходи щодо розвитку аграрного ринку» тощо [12; 13]. Сьогодні в області фактично функціонують 7 районних агроторгових домів, 10 районних дрібнооптових ринків живої худоби та птиці, 22 оптово-продовольчих ринки (7 – обласних, 14 – районних), 11 оптово-плодоовочевих ринків, 227 заготівельних пунктів (224 – із заготівлі молока, 3 – із заготівлі живої худоби і птиці), 14 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. На регіональному рівні постійно проводяться виставково-ярмаркові заходи, на яких реалізується продукція місцевих товаровиробників. В області розпочато будівництво оптового ринку сільськогосподарської продукції [9].

Проте регіон зазнає впливу зовнішніх чинників, більшість із яких негативно відбиваються на соціально-економічному розвитку. Це привело до скорочення чисельності економічно активного населення в області та зростання кількості безробітних. Так, у 2013 р. чисельність економічно активного населення становила 879,6 тис. осіб, у 2014 р. – 844,8 тис. осіб, у 2015 р. – 825,5 тис. осіб. Відповідно рівень зайнятості у 2015 р. був найнижчим і становив 56,4%, а рівень безробіття – найвищим – 9,7%.

У сільському господарстві було зайнято близько 16% всього населення Запорізької області (табл. 1); тоді як середнє значення цього показника по Україні було дещо вищим. При цьому зайняті працювали переважно на середніх та малих сільськогосподарських підприємствах.

Окрім сільського господарства, населення області було зайняте у таких видах економічної діяльності, як промисловість – 22%

Таблиця 1

Зайняте населення у сільському господарстві у 2013–2015 рр.

Регіон	2013 р.			2014 р.			2015 р.		
	Зайняте населення	Сільське, лісове та рибне господарство		Зайняте населення	Сільське, лісове та рибне господарство		Зайняте населення	Сільське, лісове та рибне господарство	
		тис. осіб	тис. осіб		%	тис. осіб		тис. осіб	%
Запорізька	821,9	134,9	16,4	773,5	122,0	15,8	745,1	120,0	16,1
Україна	20 404,1	3577,5	17,5	18 073,3	3091,4	17,1	16 443,2	2870,6	17,5

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики <http://www.ukrstat.gov.ua/>

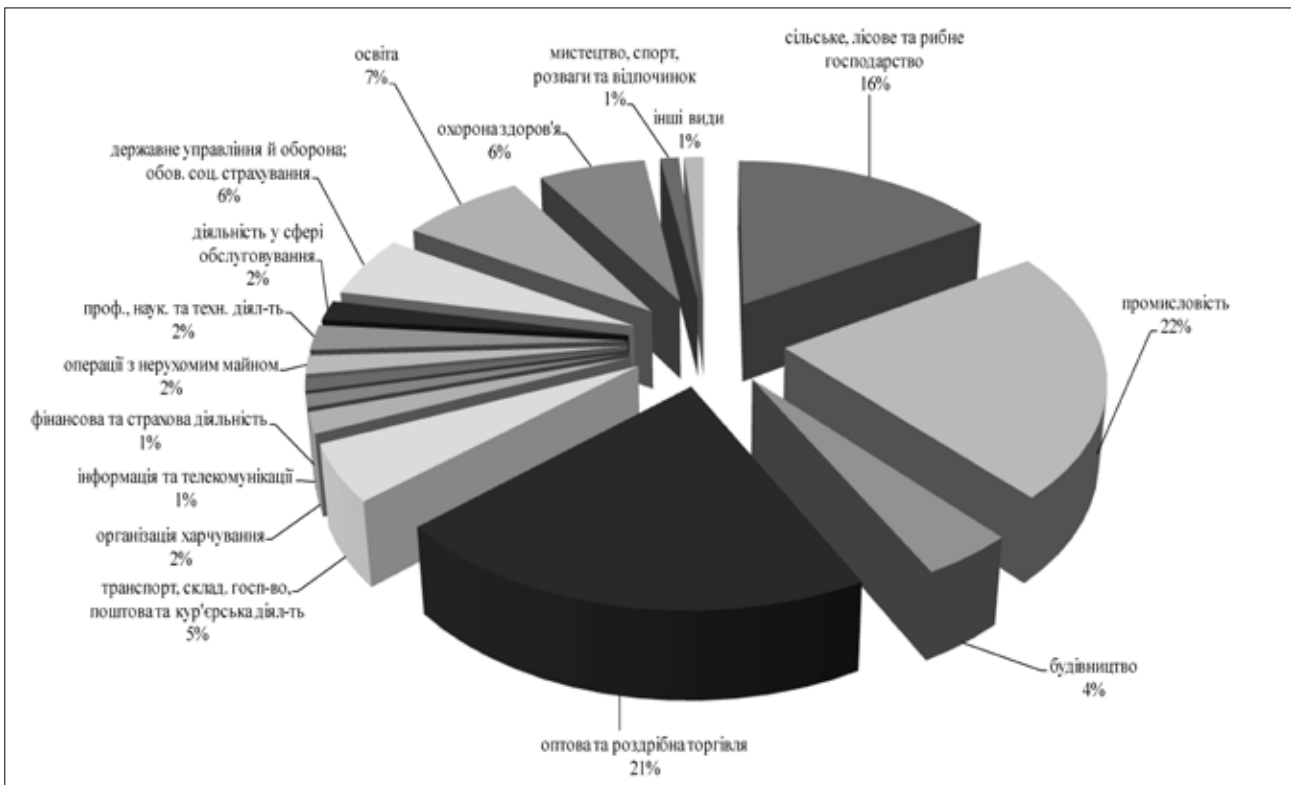

Рис. 1. Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2015 р.

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики <http://www.ukrstat.gov.ua/>

зайнятого населення; оптова та роздрібна торгівля – 21% (рис. 1).

Скорочення кількості зайнятого населення у сільському господарстві, окрім загальних факторів, зумовлено і проведенням реформ аграрного сектору, що підтверджує загально-світову тенденцію.

Безробітні шукали роботу в середньому 6–7 місяців (таблиця 2).

Відповідно до даних таблиці 2 у 2013 р. середньооблікова кількість штатних працівників у Запорізькій області становила 422,8 тис. осіб, у 2014 р. – 408,7 тис. осіб, у 2015 р. – 384,4 тис. осіб. Коефіцієнти обороту робочої сили характеризують рух робочої сили в регіоні і свідчать, що число звільнених переважало над числом прийнятих на роботу. Вивільнення працівників в аграрній сфері

Таблиця 2

Основні показники ринку праці у Запорізькій області

Роки	Середня тривалість пошуку роботи безробітними, місяців	Середньооблікова кількість штатних працівників, тис. осіб	Коефіцієнт обороту робочої сили		Середньомісячна заробітна плата		
			по прийому	по звільненню	номінальна		реальна, у % до попереднього року
			у % до середньооблікової кількості штатних працівників		Грн.	у % до прожиткового мінімуму для працездатних осіб	
2013	7	422,8	24,1	27,4	3142	258	108,1
2014	6	408,7	22,8	28,9	3432	281,8	96,6
2015	7	384,4	23	25,1	4200	304,8	80,8

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики <http://www.ukrstat.gov.ua/>

відбувалося впродовж 2015–2016 рр. Такі тенденції зумовлені скороченням обсягу сільськогосподарського виробництва у Запорізькій області (показник у 2016 р. становив 99,3% порівняно з січнем-листопадом 2015 р.). Кількість зареєстрованих безробітних, які отримали статус безробітного впродовж січня-листопада 2016 р., становила 70,6 тис. осіб. Із загальної кількості безробітних 55,2% становили жінки, 38,5% – молодь у віці до 35 років, 37,5% – особи, які мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, 31,4% – мешканці сільської місцевості.

Рівень зареєстрованого безробіття загалом по області порівняно з попереднім місяцем збільшився на 0,1 в. п. та на кінець листопада 2016 р. становив 1,9% населення працездатного віку. У міських поселеннях показник залишився без змін, а в сільській місцевості – збільшився на 0,5 в. п. і на кінець листопада 2016 р. становив 1,7% та 2,7% відповідно. За даними Запорізького обласного центру зайнятості [7] кількість вільних робочих місць (вакантних посад), заявлених роботодавцями, в листопаді 2016 р. становила 1,7 тис. осіб. За професійними групами найбільший попит на робочу силу спостерігався на кваліфікованих робітників з інструментом (22,5% загальної кількості заявлених вакансій), а найменший – на технічних службовців (3,5%). Зайнятість та вивільнення працівників у аграрній сфері зумовлені і сезонним характером виробництва. Є необхідність аналізувати проблеми зайнятості населення, досліджувати безробіття на селі та розробляти заходи державного захисту і регулювання.

На наш погляд, характер зайнятості у сільській місцевості зумовлює необхідність активізації зайнятості за рахунок неаграрних видів виробництва а також спричиняє потребу диверсифікації сільськогосподарського виробництва. При цьому варто використовувати такі нетрадиційні форми зайнятості, як зайнятість на умовах неповного робочого часу (на умовах строкових трудових договорів або на основі договорів цивільно-правового характеру), дистанційна зайнятість, неформальна зайнятість, вторинна зайнятість тощо [5]. Окрім сезонного характеру, на зайнятість населення в аграрній сфері впливають такі чинники, як:

1) від'ємна еластичність попиту на продукти харчування за доходами;

2) прагнення домогосподарств до самозабезпечення продуктами харчування;

3) розвиток добросовісної конкуренції між особистими селянськими та фермерськими господарствами сімейного типу;

4) відкритість внутрішнього аграрного ринку та конкурентні переваги товаровиробників тих країн, що ввозять продукцію;

5) недостатня гармонізація національних вимог щодо якості та безпечності сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки зі світовими та європейськими стандартами;

6) сировинна структура аграрного експорту;

7) непрестижність сільських професій, особливо серед молоді;

8) нижчий рівень доходів у працівників аграрно-промислового комплексу порівняно з іншими видами економічної діяльності; глобалізація; прояв впливу глобалізаційних процесів на зайнятість населення можна спостерігати за різними формами та напрямками. Найбільш помітними є розвиток нетрадиційних форм зайнятості, зміна структури зайнятості та дисбаланс між структурою робочої сили та робочих місць [5]. Ці та інші загрози зайнятості вимагають переглянути політику держави та регіональних органів влади щодо регулювання зайнятості у всіх видах економічної діяльності та в аграрній сфері зокрема. На наш погляд, пріоритетними напрямками покращення зайнятості в Україні є:

1) забезпечення розвитку аграрно-промислового комплексу шляхом сприяння розвитку малого та середнього бізнесу; підвищення інвестиційної привабливості галузі, вдосконалення матеріально-технічного забезпечення; оптимізації цінової політики; підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів; розвитку виробництва інноваційної продукції на базі сучасних робочих місць та новітніх технологій;

2) вдосконалення законодавства у сфері зайнятості відповідно до світових тенденцій та потреб регіонів країни, зокрема забезпечення реалізації державних гарантій щодо працевлаштування; реформування системи соціального захисту та соціального забезпечення з метою спонукання населення до активного пошуку нового робочого місця; розвиток інститутів ринку праці; участь України у розробленні міжнародних норм регулювання трудових відносин;

3) стимулювання економічної активності населення за рахунок використання активних методів впливу на зайнятість та безробіття;

4) забезпечення збалансованості професійної освіти та попиту на робочу силу відпо-

відно до потреб ринку, зокрема, організація професійного навчання і стажування працівників аграрної сфери;

5) підвищення розміру оплати праці та наближення його до розмірів, що існують у сусідніх країнах;

6) проведення зваженої міграційної політики.

Висновки з цього дослідження. З метою забезпечення розвитку аграрної сфери необхідно створити сприятливе середовище для ведення бізнесу; забезпечити розвиток малого і середнього підприємництва; покра-

щити інвестиційний клімат галузі; забезпечити спрощення міжнародної торгівлі; підвищити ефективність ринку праці. Щодо підвищення ефективності ринку праці в аграрній сфері першочерговими заходами є вдосконалення нормативно-правового регулювання; розвиток інформаційного забезпечення; стимулювання економічної активності населення; забезпечення підготовки кадрів відповідно до потреб ринку праці. Подальших розвідок та досліджень потребують питання щодо вдосконалення матеріального стимулювання працівників аграрної сфери.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Афендікова Н.О. Особливості забезпечення зайнятості в сільському господарстві України [Електронний ресурс] / Н.О. Афендікова // Сучасні питання економіки і права . – 2011. – Вип. 2. – С. 21–24. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Sper_2011_2_6.pdf.
2. Бабенко С.М. Актуальні проблеми зайнятості сільського населення та продуктивності праці в аграрних регіонах [Електронний ресурс] / С.М. Бабенко // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки . – 2013. – № 1. – С. 81–85. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vznu_eco_2013_1_15.pdf.
3. Білик І. Інституційний механізм ринку праці в аграрному секторі економіки України // І.В. Білик. – Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спец. 08.00.01 - економічна теорія та історія економічної думки. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://library.univer.kharkov.ua/OpacUnicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:876141>.
4. Головне управління статистики у Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua/>
5. Гришкін В.О. Аналіз впливу глобалізації на зайнятість населення в Україні / Гришкін В.О., Сімахова А.О., Перекопська Ю.С. // Проблеми економіки. – 2016. – № 3. – С. 40–45.
6. Завалевська В.О. Виробництво сільськогосподарської продукції та зайнятість населення [Електронний ресурс] / В.О. Завалевська // Агроінком . – 2013. – № 4–6. – С. 15–21. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/agroincom_2013_4-6_6.pdf.
7. Запорізький регіональний центр зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/zap/control/uk/statdatacatalog/list>
8. Офіційна web-сторінка Державної статистичної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Офіційний веб-сайт Запорізької обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zoda.gov.ua>
10. Півторак М.В. Проблеми зайнятості в аграрному секторі економіки України [Електронний ресурс] / М.В. Півторак // Інноваційна економіка – 2013. – № 11. – С. 108–113. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/inek_2013_11_18.pdf.
11. Попик Л.О. Оцінка зайнятості населення сільської місцевості України / Л.О. Попик // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Chem_Biol/Nppdaa/econ/2012_1/232.pdf
12. Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку. Президент України; Указ від 06.06.2000 р. № 767/2000 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/767/2000>.
13. Про заходи щодо розвитку аграрного ринку Президент України; Указ от 30.08.2004 г. № 1021/2004 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/1021/2004>.
14. Решитько Т.В. Проблема зайнятості сільського населення у неформальному секторі економіки [Електронний ресурс] / Т.В. Решитько, А.В. Шинкаренко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки . – 2013. – Вип. 24. – С. 152–158. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npkntu_e_2013_24_26.pdf.
15. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
16. США вважають, що Україна може стати аграрною наддержавою / Українська правда, 26 лютого 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2016/02/24/7100110/>.